

Glück auf!

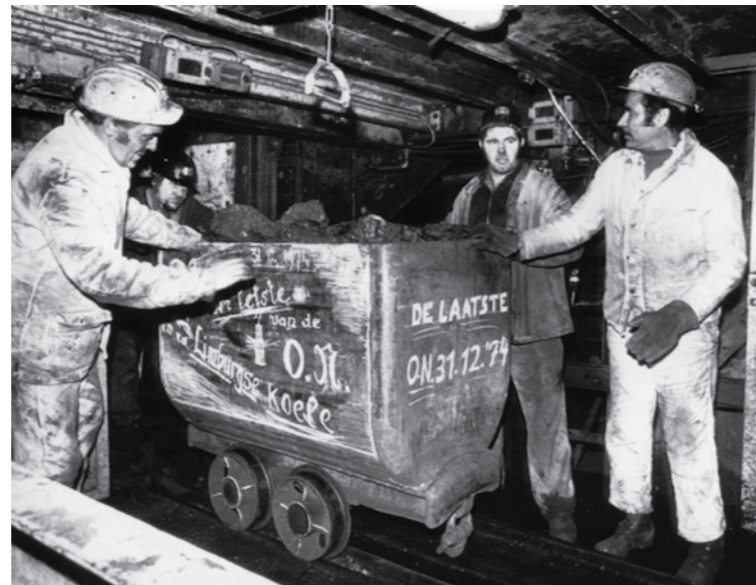
Sluiting van de steenkolenmijnen

Op 31 december 1974 werd de laatste kolen naar boven gebracht in de Oranje Nassamijn in Heerlen. Op 17 december 1965 kondigde Joop den Uyl, minister van Economische Zaken in het kabinet-Cals, de mijnsluiting aan. In negen jaar tijd kwam er een einde aan de kolenmijnbouw in Nederland en viel het doek voor deze tot de verbeelding sprekende bedrijfstak in Zuid-Limburg.

Van oudsher was de meeste industriële werkgelegenheid in Limburg te vinden in Maastricht (de glas- en aardewerkfabrieken), maar rond 1850 breidde de al langer bestaande kleinschalige mijnbouwindustrie in het zuidoosten zich uit. Door de industrialisatie nam de vraag naar steenkool sterk toe. In relatief korte tijd werden zowel particuliere als staatsmijnen opgericht, de vraag naar mijnwerkers was groot en arbeidskrachten werden overal vandaan geplukt, uit binnen- en buitenland. Het leidde tot enorme bevolkingsgroei; gehuchten ontwikkelden zich tot drukbevolkte steden met Heerlen als centrum van de mijnindustrie. De mijnen brachten Zuid-Limburg veel economische voorspoed en werkgelegenheid. In 1930 werkten er 38.000 man, onder wie 12.000 migranten uit Centraal-, Oost- en Zuid-Europa. In 1958 verschaftte de mijnbouw aan bijna 100.000 mensen werk.

Terugkijkend was deze periode kort maar hevig. *In en onder het dorp* is de titel van het boek van Wiel Kusters waarin hij het mijnwerkersleven in Limburg beschrijft. Kusters, hoogleraar, schrijver en dichter, is zoon en kleinzoon van mijnwerkers. Hij groeide op in Spekholzerheide, een dorp aangeplakt tegen de steenberg van de Willem-Sophiamijn en vertelt van binnenuit over het mijnwerkersleven. Bijvoorbeeld over de OVS, de ondergrondse vakschool waar jongelui direct vanuit de lagere school naar toe gingen om opgeleid te worden tot 'houwer' (volleerd mijnwerker) of 'schietmeester' (verantwoordelijk voor het aanbrengen en tot ontploffing brengen van explosieve lading). Maar ook over het gevaarlijke werk ondergronds en het verzet tegen verandering. Zo werden in de mijngangen de houten stutten geleidelijk vervangen door veiliger en kostenbesparende ijzeren stijlen. Maar mijnwerkers werkten liever met hout. Luisteren naar het hout en het gesteente was voor mijnwerkers een tweede natuur. 'Hout kon spreken.' Het had de eigenschap dat het door te kraken waar schuwde als er gevaar voor instorting dreigde. En Kusters schrijft over de vele ongevallen en rampen. Ondanks alle strenge veiligheidsmaatregelen kwamen in Limburg gemiddeld twee mijnwerkers per maand om het leven; de afscheidsgroet *Glück auf!* stond voor 'behouden terugkeer aan het oppervlak'. En daarnaast leed menig mijnwerker aan silicose of stoflongen, waarvan het lang heeft geduurd voordat dit als beroepsziekte werd erkend.

Veel van wat herinnerde aan deze periode werd afgebroken of verdween onder de grond. In het gedenkjaar 2015 – vijftig jaar na de rede van Den Uyl – schreef journalist en historicus Paul van der Steen: 'Eigenlijk is het een merkwaardig verhaal dat associaties oproept met de opkomst en neergang van boomtowns elders in de wereld. Binnen een periode die niet eens een mensenleven beslaat, veranderde een arcadisch, dunbevolkt landschap in een bedrijvige en florerende stedelijke regio om daarna redelijk abrupt uit de droom te worden gehaald.' Den Uyl beloofde vervangende werkgelegenheid voor de tienduizenden mensen die op straat kwamen te staan, maar de werkgelegenheid in het zuiden ontwikkelde zich ongunstig. De toenemende werkloosheid verergerde door de tegelijkertijd inzettende economische stagnatie. Limburg kreeg het zwaar te verduren. Er kwamen weliswaar nieuwe ondernemingen en bedrijvigheid in Limburg ter compensatie voor het sluiten van de mijnen, maar desondanks bleef het werkloosheidspercentage hoog. In 1978 was bijna 10 procent werkloos; voor heel Nederland bedroeg dit percentage toen 5,4.



De laatste vracht steenkool uit de enige nog resterende steenkoolmijn eind 1974, de Oranje Nassau I in Heerlen – een particulier mijnbouwbedrijf. De laatste staatsmijn, Emma, was een jaar eerder al gesloten.

SPECTACULAIRE TRANSFORMATIE

DSM, *Dutch State Mines*, werd in 1902 opgericht als 'Staatsmijnen in Limburg' – het staatsbedrijf dat de ondergrondse steenkoolreserves in Limburg ging exploiteren. Dat gebeurde in de staatsmijnen Wilhelmina (vanaf 1906), Emma (1911), Hendrik (1915) en Maurits (1926). De eerste chemische activiteiten ontplooiden het bedrijf in 1919

met de ingebruikname van de cokesfabriek Emma. Later ging DSM ook o.a. kunstmest en bulkchemicaliën als ammoniak produceren.

Na de sluiting van de mijnen in Limburg (besloten werd de Engelse afkorting DSM als naam te behouden), legde het bedrijf zich in eerste instantie toe op

de petrochemie. Tegenwoordig staat DSM staat te boek als modern biotechnologiebedrijf.

De Nederlandse overheid was tot 1989 de enige aandeelhouder. In dat jaar ging DSM naar de beurs en verkocht de staat 69 procent van de aandelen. In de jaren negentig deed de staat het restant van de hand.

Het bedrijventerrein Chemelot in Geleen, waar zich veel bedrijven bevinden die hun wortels hebben in DSM.